

ECHITATEA PERFORMANTELOR ELEVILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI GENERAL

Viorica CRIȘCIUC, dr., conf. univ.,
Facultatea de Științe ale Educației, Psihologie și Arte,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *The equity of educational systems with reference to students from different socio-economic backgrounds can be examined through various statistical aspects of the relationship between students' performance in the PISA assessment and their socio-economic status. To simplify the exposition, and because the relationship is very similar for all domains assessed in PISA, this article only examines the relationship between reading achievement and the specific PISA index from the perspective of the major equity indicators.*

Keywords: *educational system, socio-economic environment, international evaluation.*

Constatările evaluărilor internaționale din Republica Moldova arată că diferențele în performanțe legate de statutul social-economic se dezvoltă devreme și se extind pe parcursul vieții elevilor. *Inechitatea* poate crește la toate etapele vieții copilărie, adolescență sau maturitate.

În acest articol, ne vom referi la următorii indicatori contextuali specifici noțiunii echitate:

- Diferențele în rezultate a elevilor dezavantajați și cei avantajați din punct de vedere material;
- Relația diferențelor de rezultate în context socio-economic;
- Diferențe de rezultate între băieți și fete.

Tabelul 1. Performanța la citire/lectură și indicatorii majori ai echității în educație

Domeniul citire/ lectură PISA 2018	Punctaj mediu	Echitatea în educație			
		Incluziunea		Corectitudinea	
		Acoperirea populației naționale a celor în vârstă de 15 ani %	Procentajul de elevi cu performanțe mai jos de Nivelul 2 la citire/lectură %	Procentajul variației în performanțe la citire/lectură explicat prin statutul socio-economic al elevilor %	Diferența de puncte în scorul la citire/lectură asociată cu creșterea SESC (<i>statutul economic, social, cultural</i>) cu o unitate
Republica Moldova	422	95%	43%	18%	42
Media OECD	487	88%	23%	12%	37%
Media UE	484	77%	23%	13%	38%

Cu toate că indicatorii care schițează dimensiunile echității nu reliefează toate inechitățile ce ar putea exista în țară, ei sunt un indiciu de încredere în ceea ce privește nivelurile de incluziune și corectitudine, în special din perspectivă internațională. Doi indicatori majori ai incluziunii sunt accesul la școlarizare și procentajul elevilor cu performanțe la nivelul de bază al abilităților sau unul mai mare. În Republica Moldova eșantionul PISA acoperă mai mult de 95% ale populației naționale de tineri în vârstă de 15 ani, ceea ce implică faptul că 9 din 10 tineri din acest grup de vârstă sunt în clasa a 7-a sau mai mare în școală. Acest procentaj este mai mare comparativ cu media OECD, media UE și țările de referință. Cu toate acestea, procentul elevilor cu performanțe mai mici de Nivelul 2 la citire/lectură în Republica Moldova este mai mare comparativ cu media OECD. Aceasta înseamnă că Republica Moldova a reușit să asigure un nivel de participare în educație a tinerilor în vârstă de 15 ani, însă mai există o parte de elevi cu performanțe foarte slabe la citire/lectură [2, p. 71].

Analiza progreselor înregistrate în ultimii ani privind asigurarea egalității de șanse în domeniul educației ne permite să evidențiem schimbări pozitive în respectarea principiului egalității de gen: promovarea condițiilor pentru asigurarea accesului egal al fetelor și băieților la servicii în domeniu; identi-

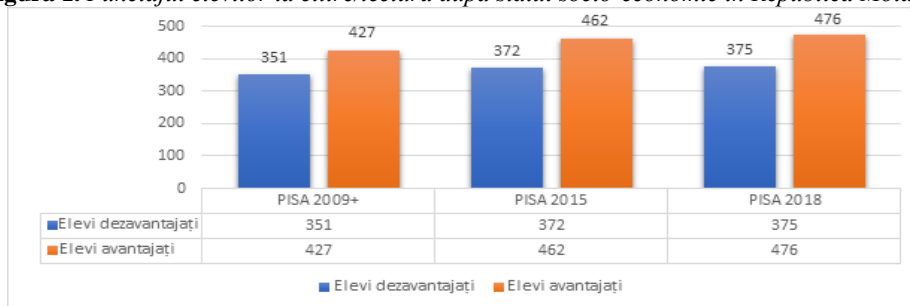
ficarea unor inițiative de integrare a perspectivei de gen în programele de formare inițială și continuă a profesorilor în contextul drepturilor omului prin elaborarea unor module tematice sensibile la dimensiunea de gen; organizarea campaniei de comunicare a atractivității și avantajelor unei cariere în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor, focusată în special pe fete absolvente ale învățământului preuniversitar; acțiuni de ghidare în carieră în domenii mai puțin tradiționale din punct de vedere al genului.

PISA, în mod consistent, identifică o legătură puternică între profilul social-economic al instituției de învățământ și performanțele elevilor: instituțiile dezavantajate din punct de vedere social-economic (se definesc ca instituții, ale căror profil social-economic, măsurat prin indicele statutului economic, social și cultural PISA, se încadrează în cele 25% de jos din țara sau economia lor), de regulă, au performanțe medii mai mici decât cele care școlarizează elevi cu un statut social-economic avantajat [5, p. 20].

Atunci când relația între statutul social-economic și performanță este una slabă, aceasta înseamnă că mulți alți factori pot avea impact asupra realizărilor elevilor și, astfel, focalizarea politicilor doar asupra elevilor dezavantajați s-ar putea să nu fie atât de eficientă. Din contra, atunci când relația este una puternică, adică statutul social-economic este un bun predictor al performanței, atunci politicile care elimină barierele în calea performanțelor înalte legate de dezavantajul social-economic ar putea fi mai eficiente.

În această ordine de idei, printre țările/regiunile PISA 2009 și PISA 2009+, interdependența factorilor educaționali, în domeniul cunoștințelor/abilităților variază. Ca exemplu, din perspectiva domeniului citire/lectură, labilitatea observabilă a nivelului de impact educațional asupra citirii/lecturii în diferite școli, în general, este legată de situația demografică și socio-economică a școlarizaților. Acest fapt înseamnă că strategiile de administrare, de responsabilizare, de investiții și perfectibilitate a resurselor educaționale, adică circumstanțele generale de învățământ, totuși depind în mare măsură de condiția socială și demografică a școlii.

Figura 1. Punctajul elevilor la citire/lectură după statul socio-economic în Republica Moldova

Analizând tendințele în scorurile medii acumulate de către elevii avantajați și dezavantajați din punct de vedere social-economic, care au participat în evaluarea PISA în Republica Moldova, se atestă faptul că scorul mediu al elevilor avantajați este în continuă creștere. Pe de altă parte, punctajul mediu al elevilor dezavantajați nu este stabil. La citire/lectură, scorul mediu nu s-a modificat semnificativ (a crescut cu doar 2 puncte în 2018 față de 2015). Figura, de asemenea, accentuează că, deși elevii social-economic avantajați tind să acumuleze un punctaj mediu ce corespunde Nivelului 3 de competență, totuși, punctajul mediu al elevilor dezavantajați niciodată nu a crescut până la Nivelul 2 de competență [4, p. 7].

Cu toate acestea, avantajul social-economic nu presupune implicit performanțe înalte, după cum nici dezavantajul social-economic nu presupune implicit performanțe joase. În Tabelul 2 prezentăm procentajul celor cu performanțe joase și performanțe de top la citire/lectură în rândurile elevilor avantajați și dezavantajați din punct de vedere social-economic în Republica Moldova.

Accentuăm faptul că, în Republica Moldova, procentajul celor cu performanțe joase în rândurile elevilor dezavantajați din punct de vedere social-economic este de aproximativ de 3 ori mai mare decât în rândurile elevilor avantajați din punct de vedere social-economic. Cu privire la cei cu performanțe de top, se poate afirma că în Republica Moldova probabilitatea faptului că elevii avantajați din punct de vedere social-economic vor avea performanțe la Nivelul 5 sau mai mare este cu mult mai ridicată decât probabilitatea faptului că elevii dezavantajați din punct de vedere social-economic vor avea performanțe la Nivelul 5 sau mai mare [9, p. 14].

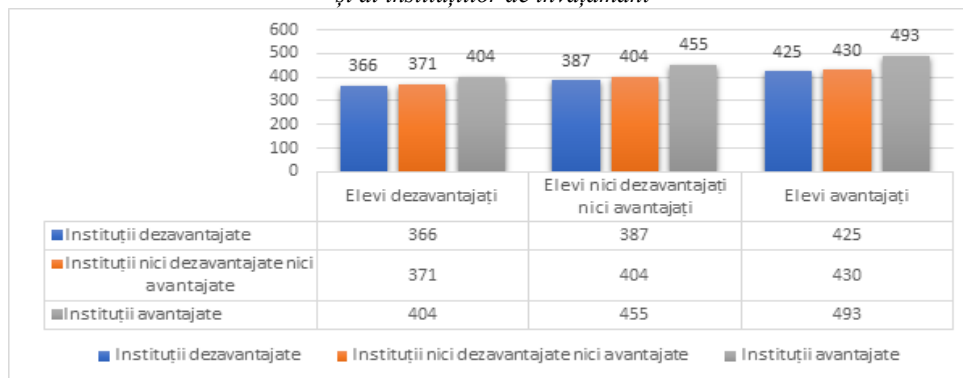
Tabelul 2. Performanțe joase și performanțe de top la citire/lectură, după statutul socio-economic

Domeniul	Elevii social-economic dezavantajați		Elevii social-economic avantajați	
	Procentajul celor cu performanțe joase	Procentajul celor cu performanțe de top	Procentajul celor cu performanțe joase	Procentajul celor cu performanțe de top
Citare/lectură	66%	0,1%	22%	3%

Sursa: OECD (2018), *Effective Teacher Policies: Insights from PISA*, PISA, OECD Publishing, Paris.

În medie, în Republica Moldova există o relație puternică între performanțele elevilor, statutul lor social-economic și profilul social-economic al instituției de învățământ. În această ordine de idei, performanța elevilor cu statut social-economic diferit, din instituții de învățământ cu profil social-economic este diferită în contextul domeniului citire/lectură.

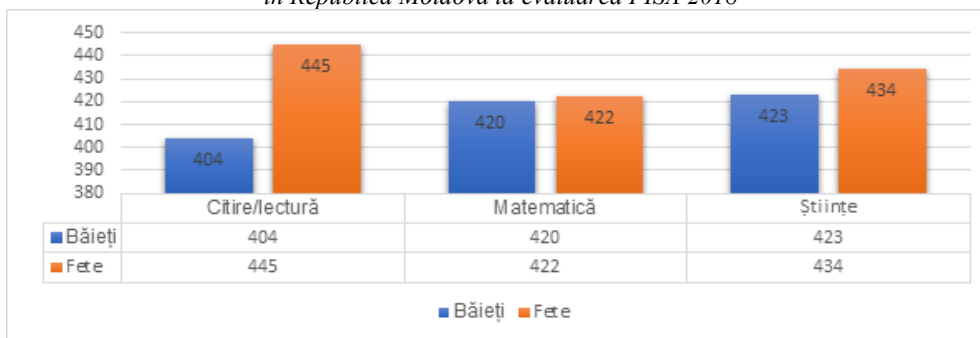
Figura 2. Performanțe la citire/lectură, după statutul social-economic al elevilor și al instituțiilor de învățământ

Sursa: OECD (2018), *Equity in Education: Breaking Down Barriers to Social Mobility*, PISA, OECD Publishing, Paris.

PISA a constatat în mod repetat că, în toate țările și regiunile, fetele au un punctaj mai mare decât băieții în domeniul citire/lectură. De menționat, în 2018, în Republica Moldova, fetele au înregistrat performanțe mai bune decât băieții în toate cele trei domenii. Cea mai mare diferență dintre performanțele fetelor și băieților se atestă la citire/lectură (diferență de 41 de puncte). Această diferență este cu 11 puncte mai mare decât diferența medie atestată în țările OECD [14, p. 71].

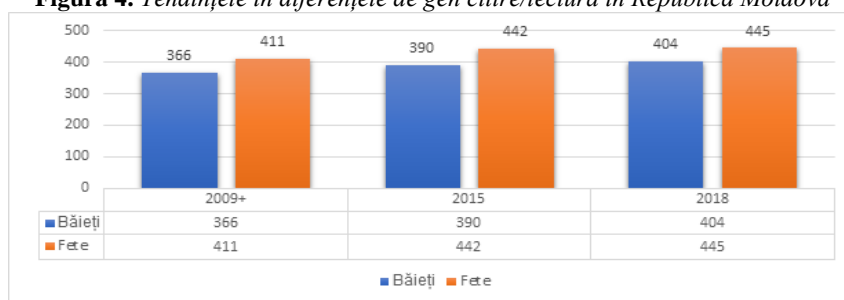
Figura 3. Diferențe de gen în performanțe la citire/lectură, matematică, și științe în Republica Moldova la evaluarea PISA 2018

Tendențele în diferențele de gen la citire/lectură se constată pe parcursul evaluărilor și în anii precedenți. În anii 2015 și 2009+ Republica Moldova, fetele au înregistrat rezultate puțin mai bune decât băieții. Punctajul mediu obținut de băieți la PISA 2015 la științe este de 425 de puncte, iar punctajul mediu obținut de fete este de 431 de puncte (la PISA 2009+, 406 puncte și respectiv 420 de puncte). Ambele categorii de elevi au obținut rezultate mai bune la PISA 2015 în comparație cu PISA 2009+, iar diferența de punctaje medii dintre fete și băieți s-a micșorat de la o testare la alta [15].

În comparație cu PISA 2009+, de asemenea, s-au micșorat diferențele dintre procentul băieților și fetelor pe niveluri slabe și niveluri înalte de competență.

Figura 4. Tendințele în diferențele de gen citire/lectură în Republica Moldova

La citire/lectură, fetele au avut performanțe mai bune decât băieții în toate trei cicluri de evaluare PISA, în care a participat Republica Moldova. Cu toate acestea, diferențele în scoruri s-au modificat semnificativ. Dacă în 2009 s-a atestat o diferență de 45 de puncte, atunci în 2015 această diferență a ajuns la 52 de puncte. În 2018 diferența dintre performanțele fetelor și băieților la lectură constituie deja 41 de puncte – cea mai mică diferență atestată [16].

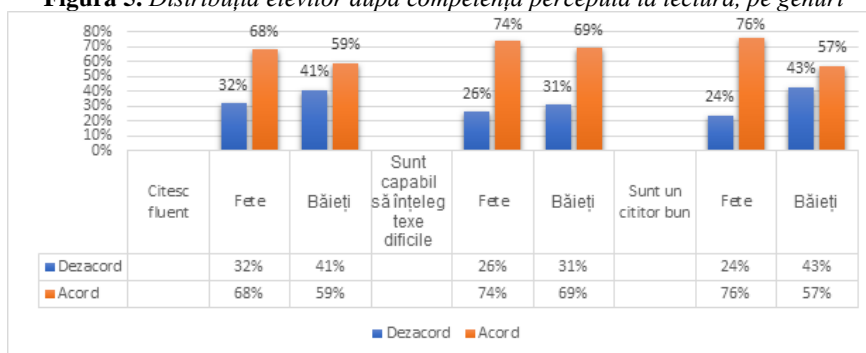
În această ordine de idei, accentuăm creșterea constantă a scorului mediu la citire/lectură în Republica Moldova atât la fete, cât și la băieți. Totuși, în PISA 2009+, 2015 și 2018, în medie, performanțele fetelor la citire/lectură au fost mai sus de nivelul de bază, iar cele ale băieților - mai jos. Respectiv, se constată discrepanță majoră în rezultatele atestate pe indicatorul diferențe de gen.

În general, atitudinile față de lectură ale fetelor și ale băieților diferă. Fetele mai des raportează o atitudine pozitivă față de lectură comparativ cu băieții. Chestionarele elaborate în cadrul programului PISA, de asemenea, au urmărit cât timp, de regulă, dedică elevii lecturii (ținând cont de faptul că se pot citi diferite materiale, cum ar fi: cărți, reviste, ziare, pagini web, bloguri sau email). Circa 27% din fete au răspuns că nu citesc sau citesc mai puțin de 30 de minute pe zi, 55% – citesc între 30 de minute și 2 ore pe zi și 18% din fete citesc mai mult de 2 ore pe zi. La băieți, însă, procentajele sunt diferite. Circa 60% din băieți au răspuns că nu citesc sau citesc mai puțin de 30 de minute pe zi, 35% – citesc între 30 de minute și 2 ore pe zi și doar 5% din băieți citesc mai mult de 2 ore pe zi.

Conform răspunsurilor date de elevi, procentajul de fete care au spus că lectura este una dintre modalitățile lor preferate de a-și petrece timpul liber, este aproape de 2 ori mai mare comparativ cu procentajul de băieți, care au raportat același lucru. Circa nouă din zece fete nu consideră că lectura este o irqsire a timpului, pe când în rândurile băieților șapte din zece sunt de această părere. În Republica Moldova, există diferențe mari în ceea ce privește măsura în care băieților și fetelor le place să citească [17].

În general, competența de lectură are o valoare esențială pentru un spectru larg de activități ale elevului – de la respectarea instrucțiunilor dintr-un manual la identificarea detaliilor unei situații (cine, ce, unde, când și de ce), la comunicarea cu alții pentru atingerea unui scop specific. Mai mult, lectura este parte componentă a multor altor domenii în procesul cunoașterii. Plăcerea de a citi este o condiție prealabilă pentru a deveni un cititor eficient, elevat. Atitudinile pozitive față de lectură și realizările academice sunt legate între ele și se influențează reciproc. Elevii, cărora le place să citească și care obișnuiesc să citească, sunt capabili să-și îmbunătățească continuu competențele de lectură [8, p. 100].

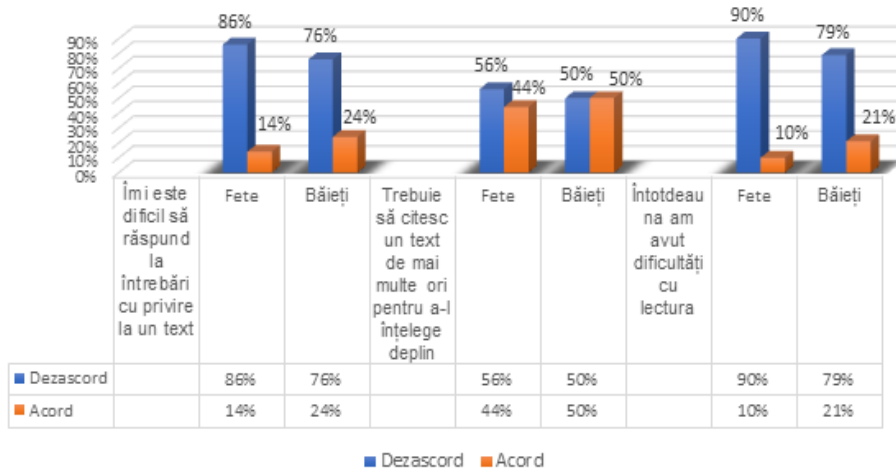
Figura 5. Distribuția elevilor după competența percepută la lectură, pe genuri

Sursa: Raport PISA 2018

PISA 2018 a măsurat auto-percepția elevilor cu referire la lectură prin intermediul declarațiilor făcute despre sine atunci când erau întrebați dacă sunt de acord (nu sunt deloc de acord, nu sunt de acord, de acord sau sunt perfect de acord) că sunt cititori buni; că sunt capabili să înțeleagă texte dificile; că citesc fluent; că întotdeauna au avut dificultăți la lectură; că trebuie să citească un text de mai multe ori pentru a-l înțelege pe deplin; și că le este dificil să răspundă la întrebări cu privire la un text [18]. Răspunsurile elevilor *nu sunt deloc de acord* și *nu sunt de acord* au fost îmbinate în categoria **Dezacord**, iar răspunsurile *de acord* și *perfect de acord* au fost îmbinate în categoria **Acord**. Scopul acestor categorii este să măsoare propria percepție a elevilor privind competența și dificultățile. Figura 6 prezintă dificultățile percepute de băieți și fete în Republica Moldova cu referire la lectură.

Figura 6. Distribuția răspunsurilor (procente) cu referire la dificultățile percepute la lectură, după gen

Sursa: Raport PISA 2018

Fetele raportează mai des decât băieții o competență percepută de nivel mai înalt și mai puține dificultăți percepute la lectură, ceea ce corespunde cu performanțele lor mai bune la lectură. Figura 5 arată că fetele, comparativ cu băieții, se descriu pe sine mult mai des ca *cititor bun* și *persoană care citește fluent*. Aceeași situație se atestă atunci când se analizează dificultatea percepută la lectură. Figura 6 arată că fetele raportează un nivel mai redus al dificultății la lectură, comparativ cu băieții. În consecință, rezultatele chestionarelor au reliefat propria percepție a elevilor privind competența și dificultățile.

Concluzii

Indicatorii echității în educație *incluziunea și corectitudinea*, cer ca toți elevii să aibă acces la oportunități educaționale, care duc la rezultate de învățare reale, indiferent de genul, etnia sau bunăstarea elevului, nivelul educației. Datorită informației detaliate despre mediul din care provin elevii participanți, PISA poate măsura incluziunea și corectitudinea în populația de elevi. Totuși, aceasta reprezintă doar o descriere parțială a incluziunii și a corectitudinii în educație – *echitatea în interiorul sistemului*.

Dezvoltarea unor politici de asigurare a *egalității de gen* în educație în Republica Moldova reprezintă unul dintre factorii necesari pentru asigurarea dezvoltării durabile a societății și depășirii crizelor pe diferite domenii cât și a depășirii diferențelor de rezultate de gen. Diferențele de gen în performanța academică pentru cele 3 domenii de studiu sunt semnificative. Cel mai mare decalaj în rezultatele obținute de fete și băieți (52 de puncte) s-a înregistrat la domeniul citire/lectură.

Rezultatele PISA trebuie înțelese/tratate ca un indicator al stării generale în învățământul din Republica Moldova, raportate la un elev mediu, nu la un elev capabil de performanțe de top și foarte înalte. Mai mult ca atât, rezultatele PISA arată foarte clar, dacă sistemul îi ajută pe cei dezavantajați la învățatură să le îmbunătățească, statutul social și cultural crește, situația din învățământ se îmbunătățește. În acest caz, se deschid noi perspective pentru toți elevii, și cei cu performanțe slabe, și cei care dețin performanțe de top pe domenii, și respectiv, cei dezavantajați și avantajați.

Totuși, jumătate din elevii din Republica Moldova rămân doar la nivelul minim al rezultatelor PISA, la nivelul doi, pe când în țările OECD și UE aproximativ 80% trec peste acest nivel. Îmbucurător este faptul că sistemul nostru de învățământ oferă tuturor posibilități egale. Chiar și elevii care provin din familii cu venituri foarte modeste se regăsesc în topul elevilor cu performanțe, 25% din elevii cu cele mai bune rezultate. Respectiv, sistemul nostru educațional este deschis să asigure echitatea, dar rezultatele arată contrariul, cei din mediul rural au rezultate semnificativ mai joase decât cei din mediul urban.

Bibliografie:

1. OECD (2018), *Equity in Education: Breaking Down Barriers to Social Mobility*, PISA, OECD Publishing, Paris.
2. OECD (2016), *Low-Performing Students: Why They Fall Behind and How to Help Them Succeed*, PISA, OECD Publishing, Paris.
3. OECD (2012), *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*, OECD Publishing, Paris.
4. SCHLEICHR, A. (2018), *World Class: How to build a 21st-century school system*, Strong Performers and Successful Reformers in Education, OECD Publishing, Paris. WADI D. HADDAD. Education policy-planning process: an applied framework. Paris 1995. UNESCO: International Institute for Educational Planning.
5. UNESCO Handbook on Education. Policy Analysis and Programming. UNESCO 2013. 3. Education Policy Outlook 2015. MAKING REFORMS HAPPEN.
6. GUȚU, VL. *Curriculum educațional. Cercetare. Dezvoltare. Optimizare*. Chișinău: CEP USM, 2014.
7. GREMALSCHI, A. *Guvernanța învățământului general: descentralizare, participare, implicare*.
8. Studiu de politici educaționale, Chișinău, 2017.
9. CURRICULUM NAȚIONAL 2019 la Limba și literatura română
10. Rezultatele PISA 2009: Depășirea fondului social. Echitatea rezultatelor și oportunităților de învățare. (Vol. 2).(OECD, 2010b).
11. Rezultatele PISA 2009: Ce face învățământul mai bun? Resursele, strategii și tehnici. (Vol. 4). (OECD, 2010d).
12. OECD (2016), *PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education*, PISA, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264266490-en>
13. OECD (2016), *PISA 2015 Results (Volume II): Policies and Practices for Successful Schools*, PISA, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264267510-en>
14. OECD (2018), *Effective Teacher Policies: Insights from PISA*, PISA, OECD Publishing, Paris.
15. http://www.oecd.org/document/61/0,3746,en_32252351_32235731_46567613_1_1_1_1,00.html
16. http://www.oecd.org/document/19/0,3746,en_2649_35845621_48577747_1_1_1_1,00.html
17. http://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-data-analysis-manual-sas-second-dition_9789264056251-en
18. Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2016-2020 http://www.particip.gov.md/public/documente/139/ro_3140_anexa1.pdf
19. <https://www.soros.md/files/Studiu%20Cristei%20Aliona%202017-09-29.pdf>